

(materiał wykorzystany na kursie e-learningowym nt. ”Rozpoznawanie ryzyka dysleksji”)

Wprowadzenie

Przez **specyficzne trudności w uczeniu się** rozumiemy różnorodne, nasilone trudności w opanowaniu czytania i pisanie, określone mianem **dysleksji rozwojowej** (dysleksja, dysgrafia, dysortografia) oraz zaburzenia umiejętności matematycznych (dyskalkulia). Podłożem specyficznych trudności są dysfunkcje układu nerwowego i mają one rozwojowy charakter. Kryteria rozpoznawania specyficznych trudności w uczeniu się opisywane są w międzynarodowych klasyfikacjach chorób i zaburzeń: np. „specyficzne zaburzenia czytania” w ICD-10, klasyfikacja zatwierdzona przez WHO i obowiązująca służbę zdrowia w Polsce, lub np. „zaburzenia czytania” w DSM-IV, klasyfikacja wydana przez Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne. Objawy specyficznych trudności przejawiają się w postaci izolowanej lub łącznie.

Dysleksja rozwojowa stanowi jedną z poważniejszych i powszechniejszych barier utrudniających uczestnictwo w procesie kształcenia, a w konsekwencji wpływających na ograniczenie szans edukacyjnych i życiowych. Aby zapewnić dzieciom z dysleksją rozwojową warunki równych szans edukacyjnych oraz wyeliminować czynniki lokujące je w niekorzystnej sytuacji edukacyjnej, konieczne jest udzielenie im specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Należy pamiętać, że objawy dysleksji rozwojowej mają swoją dynamikę. Zmieniają się wraz z wiekiem i nowymi wymaganiami dydaktycznymi. Zależą od rozległości i głębokości zaburzeń odpowiadających za czytanie i pisanie oraz czasu trwania terapii pedagogicznej. Pod wpływem stresu, np. na sprawdzianie, po dłuższej przerwie (np. wakacje), liczba błędów zwiększa się. Mogą pojawić się też nowe symptomy i rozszerzać się.

Uczniowie z dysleksją rozwojową mają prawo do diagnozy, terapii, dostosowań form i metod nauczania oraz wymagań do ich możliwości. Regulują to Rozporządzenia¹ Ministra Edukacji Narodowej, których treść obliguje szkołę do udzielania uczniom ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się specjalistycznej pomocy dostosowanej do ich możliwości i potrzeb.

Niezależnie od tego czy w grupie przedszkolnej czy szkolnej może okazać się, że sześciolatek ma duże trudności w opanowaniu treści programowych z zakresu przygotowania do nauki czytania i pisanie. Pozostawienie go samemu sobie - bez dodatkowej pomocy nauczyciela i wsparcia rodziców - sprawia, że jego trudności i zaburzenia narastają.

Wada wymowy, trudności w rozpoznawaniu słuchowym głosek, zapamiętaniu kształtu liter i cyfr z czasem obniżają motywację dziecka do podejmowania działań kształtujących dojrzałość szkolną, a co za tym idzie, powodują nawarstwianie się problemów dziecka. Okres przedszkolny jest czasem, w

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U Nr 168, poz. 1324) ze zmianami z dnia 10.05.2013r.;

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej (Dz.U. 2013, poz.532) ;

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010r. (z późn. zm.)w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz.U. Nr 228, poz. 1490).

którym powinno ono uzyskać niezbędną pomoc w zakresie sfer zaburzonych, tak by mogło rozpocząć naukę w pierwszej klasie bez niepowodzeń i negatywnych doświadczeń.

Jest to możliwe, jeśli odpowiednio wcześnie obejmiemy je specjalistyczną opieką. Dziecko, które przejawia takie trudności, a jednocześnie jego rozwój intelektualny jest w normie, nie ma zaburzonego wzroku i słuchu, możemy zaliczyć do grupy **dzieci ryzyka dysleksji**. Pewne jego symptomy można zauważyć już u małego dziecka, a w wieku 6 lat są one zazwyczaj wyraźnie widoczne.

Poniższy przykład opisuje trudności edukacyjne Ani, dziewczynki uczęszczającej do „zerówki”, zawiera również diagnozę i strategię działań w zapobieganiu trudnościom szkolnym. Publikacja zawiera także: Materiały dla nauczycieli i rodziców i może służyć jako materiał samokształceniowy dla grup nauczycieli sześciolatków zarówno w przedszkolu jak i szkole.

Z jakimi trudnościami boryka się sześciolatka Ania?

Ania chodzi do zerówki w przedszkolu i we wrześniu przyszłego roku ma podjąć naukę w szkole. Dziewczynka należy do dzieci, które mają trudności już na etapie przygotowania do nauki szkolnej.

Trudności Ani to zaburzenia w różnych sferach rozwojowych.

Uczennica wykazuje:

- zakładanie obuwia nie na tę nogę,
- mylenie stron ciała *prawa - lewa*,
- mylenie pojęć dotyczących określenia położenia przedmiotów w przestrzeni,
- pisanie odwróconych znaków, cyfr czy liter,
- mylenie podobnych znaków czy liter,
- problemy z odtworzeniem znaków czy figur złożonych,
- trudności w wyodrębnianiu głosek,
- trudności w scalaniu głosek w słowa,
- problemy w zapamiętywaniu.

Warto w tym momencie opracować plan działań analizując problem.

Analiza problemu:

I. Informacje o dziecku

Można uzyskać na podstawie:

- obserwacji podczas zajęć w grupie i podczas zabawy dowolnej,
- analizy wytworów plastycznych dziewczynki,
- wywiadu i rozmów z rodzicami,
- opinii psychologa,
- opinii logopedy.

II. Określ sytuację rodzinną dziecka np. na podstawie rozmowy z rodzicem

Krótki opis sytuacji rodzinnej dziecka:

Ania urodziła się jako pierwsze dziecko w rodzinie. Ma 3-letnią siostrę. Stan matki w czasie ciąży był dobry, a przebieg ciąży - prawidłowy. Dziewczynka urodziła się zdrowa. Na podstawie rozmowy z matką ustaliłam, że rozwój prenatalny i pierwsze lata życia dziecka przebiegały harmonijnie.

Dziewczynka uczęszczała do żłobka, a obecnie chodzi do przedszkola. Łatwo i szybko przyzwyczała się do nowego środowiska. Potrafi wykonywać czynności samoobsługowe - ubiera się i rozbiera, myje

się, sprząta po sobie, pomaga przy siostrze itd. Jest samodzielna.

Mama jest osobą energiczną i trochę porywczą, a tata - spokojną. Stosunki między rodzicami są dobre. Oboje kochają córkę. Dziewczynka wychowuje się w pełnej rodzinie, w dobrych warunkach materialnych. Dzieli pokój z siostrą, ale śpi sama i ma swój kącik. W domu zachowuje się spokojne.

Do obowiązków domowych dziecka należy sprzątanie po sobie. Dziewczynka dużo czasu spędza przed komputerem i telewizorem, lubi oglądać bajki. Rodzice poświęcają jej sporo czasu, m.in. czytają jej książki. Najwięcej uwagi poświęca dziecku tata i z nim Ania najchętniej przebywa.

Zdaniem matki dziewczynka nie potrafi skupić się na jednej rzeczy, ma też trudności w nauce czytania.

III. Określ jak dziecko funkcjonuje w przedszkolu/szkole

Sytuacja przedszkolna/szkolna dziecka:

Ania jest lubiana przez inne dzieci potrafi się razem bawić, jest towarzyska. Bierze udział w zajęciach organizowanych w grupie, jednak nie wszystkie proponowane aktywności przyjmuje z entuzjazmem. Są takie, których nie lubi, np. zajęć z literkami, układania puzzli, ćwiczeń słuchowych. Ma trudności z wysłuchaniem poszczególnych głosek w wyrazie, zapamiętaniem kształtu litery.

Dziewczynka jest prawidłowo rozwinięta ruchowo, zarówno w zakresie motoryki dużej, jak i małej. Nie lubi rysowania, zwłaszcza odtwarzania wzorów czy rysunku z polecenia. Ma trudności z zapamiętywaniem wierszyków czy tekstów piosenek.

Mowa dziecka jest zaburzona. Ania ma wadę wymowy. Często mówi niegramatycznie, ma dość mały zasób słów i wiadomości.

IV. Postaw diagnozę

(Próba odpowiedzi- Jak rozumiem problemy sześciolatki?)

W procesie czytania nadrzędną rolę odgrywa prawidłowo wykształcony słuch fonematyczny oraz percepcja wzrokowa, natomiast przy nabywaniu umiejętności pisania - jednorodna lateralizacja i prawidłowy poziom sprawności manualnej.

Działania podjęte przez wychowawcę, psychologa, logopedę i nauczyciela-terapeutę przyniosły następujące ustalenia w zakresie rozwoju psychomotorycznego dziewczynki:

- rozwój intelektualny w normie,
- prawidłowy wzrok i słuch,
- wada wymowy,
- lateralizacja skrzyżowana (ręka prawa, oko lewe, noga lewa),
- zaburzona percepcja wzrokowo-słuchowa.

Ania ma wiele cech pozytywnych sprzyjających kompensacji trudności. Są to:

- dobry stan zdrowia i ogólna wydajność organizmu ,
- łatwość nawiązywania kontaktów,
- duża mobilizacja do wysiłku podczas indywidualnych kontaktów z nauczycielem,
- wrażliwość na przeżycia innych,
- dobra motywacja do pracy,
- prawidłowa sprawność manualna rąk,
- chętnie podejmowanie nowych doświadczeń,
- podatność na wpływ dorosłych,
- przyswajanie prawidłowości będących podstawą liczenia.

Poza tym występują jeszcze inne ważne czynniki sprzyjające poprawie sytuacji dziewczynki: pozytywne środowisko domowe, życzliwa postawa nauczycielek w przedszkolu i prawidłowe stosunki koleżeńskie w grupie.

DIAGNOZA

Zaburzenia występujące u dziewczynki dotyczą:

- procesu lateralizacji - skrzyżowana lateralizacja (prawa ręka, lewe oko),
- orientacji w schemacie ciała, przestrzeni i na kartce papieru,
- analizy i syntezy wzrokowej, analizy i syntezy słuchowej,
- rozwoju mowy, słownictwa oraz zasobu wiadomości,
- rozwoju pamięci.

V. Proponowana strategia wspomagania sześciolatki , w tym: spotkania, szkolenia, działania w tym obszarze:

- Nawiązanie współpracy z psychologiem w poradni psychologiczno-pedagogicznej, gdzie dziecko poddano badaniom psychologicznym określającym poziom rozwoju intelektualnego.
- Uzyskanie opinii logopedy współpracującego z przedszkolem na temat rozwoju mowy Ani.
- Diagnoza pedagogiczna pedagoga, terapeuty pracującego w przedszkolu, określająca poziom funkcjonowania percepcyjno-motorycznego oraz nakreślająca kierunki pracy korekcyjno-kompensacyjnej. Uzyskanie wskazówek, nad którymi sferami rozwoju dziecka należy pracować (**zał. 2-3-4**).
- Nawiązanie systematycznej współpracy z rodzicami Ani.
- Poinformowanie ich o konieczności konsultacji u okulisty i laryngologa w celu wykluczenia zaburzeń wzroku i słuchu. Zobowiązanie do podjęcia współpracy z logopedą. Uzasadnienie zakwalifikowania dziewczynki na zajęcia korekcyjno-kompensacyjne oraz udzielenie wskazówek do pracy z dzieckiem w domu (**zał. 2**).
- Zorganizowanie rady pedagogicznej, na której omówiono podstawowe problemy dzieci z trudnościami w nauce, w tym dzieci z grupy ryzyka dysleksji (**zał. 1**), ewentualnie można skorzystać z prezentacji multimedialnej dr M. Bogdanowicz pt. *Ryzyko dysleksji*. <http://www.slideshare.net/admin16/prezentacja-ryzyko-dysleksji>
- Stała współpraca nauczyciela ze specjalistą terapii pedagogicznej - **opracowanie planu działań i wskazań do pracy z dzieckiem zagrożonym ryzykiem dysleksji (zał. 2, 3, 4)**
- Prowadzenie przez nauczyciela ćwiczeń w grupie Ani, których celem jest usprawnienie zaburzonych sfer u dzieci z trudnościami w nauce, a które jednocześnie są ćwiczeniami profilaktycznymi dla pozostałych dzieci (tu wierzę w inwencję twórczą nauczycieli), ale warto pamiętać o zasadach pracy z dziećmi ryzyka dysleksji (**zał. 3**).
- Zorganizowanie spotkania z rodzicami na temat specyficznych trudności dzieci w opanowywaniu nauki czytania i pisanie oraz znaczenia współpracy nauczyciela-specjalisty-rodzica (**zał. 5**).

Warto pracować zespołowo i podejmować kompleksowe działania (nauczyciele+ specjaliści + rodzice).

V. Efekty zespołowych ustaleń i działań

Dziewczynka uczęszcza na zajęcia logopedyczne oraz korekcyjno-kompensacyjne.

- W grupie Ani prowadzone są systematyczne zajęcia pod kątem wyrównywania zaburzeń u

dziewczynki i profilaktycznie dla pozostałych dzieci.

- Niestety, okazało się, że nie można liczyć na pomoc rodziców. Są chętni, ale brak im konsekwencji w działaniach.
- Ania powoli robi postępy, osiągając sukcesy na swoją miarę. Ćwiczenia sprawiły, że dziewczynka coraz lepiej radzi sobie z orientacją w schemacie ciała i w przestrzeni.
- Dzięki ćwiczeniom percepcji wzrokowej i słuchowej u Ania widoczna już jest poprawa w rozpoznawaniu, wybrzmiewaniu i zapamiętywaniu liter i głosek.

VII. Wnioski

- **Bardzo istotne jest jak najwcześniejsze wychwycenie dzieci mających problemy w nauce oraz tych, których zachowanie może wskazywać na późniejsze trudności.**
- **Ważne jest wprowadzenie systematycznej obserwacji dziecka przedszkolnego czy szkolnego, dzięki czemu możemy zauważyć jego trudności i wpływać na postępy.**
- **Ważna jest współpraca ze specjalistami: psychologiem, logopedą, terapeutą, którzy ukierunkują formy pomocy dziecku, a także z rodzicami.**
- **Właściwą naukę czytania nauczyciel przedszkola poprzedza ćwiczeniami wstępnymi, do których należą:**
 - kształcenie słuchu fonemowego,
 - sprawdzanie i doskonalenie artykulacji,
 - wyrabianie umiejętności dokonywania analizy i syntezy wzrokowej, słuchowej i sprawności mięśniowo-ruchowej,
 - kształcenie orientacji w schemacie ciała.

BIBLIOGRAFIA

- Bogdanowicz M.: *Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie*. Gdańsk, Wydawnictwo Harmonia, 2003.
- Bogdanowicz M.: *Ryzyko specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu: dysleksji, dysortografii, dysgrafii*, Gdańsk 2011
- Bogdanowicz M., Adryjanek A., *Uczeń z dysleksją w szkole. Poradnik nie tylko dla polonistów*. Gdynia 2004
- Bogdanowicz M., Adryjanek A., Rożyńska M., *Uczeń z dysleksją w domu. Poradnik nie tylko dla rodziców*. Gdynia 2007

Załącznik nr 1

Dziecko ryzyka dysleksji - materiały dla nauczycieli

DEFINICJE

Dysleksja - specyficzne trudności w nauce czytania i pisanie u dzieci o prawidłowym rozwoju umysłowym.

O dysleksji mówimy wtedy, gdy występują zaburzenia w funkcjonowaniu poszczególnych analizatorów: wzrokowego, słuchowego i kinestetyczno-ruchowego, a także w przypadku sprzężenia tych zaburzeń.

Dziecko ryzyka dysleksji to dziecko o nieharmonijnym rozwoju psychomotorycznym, jak również dziecko z nieprawidłowej ciąży, porodu oraz z rodziny, gdzie występowały przypadki opóźnionego rozwoju mowy, leworęczność, dysleksja.

O tym, iż dziecko jest z grupy ryzyka dysleksji, mówimy tylko wtedy, gdy występują ww. zaburzenia przy prawidłowym rozwoju intelektualnym i dobrych warunkach środowiskowych. U dzieci tych występują fragmentaryczne zaburzenia funkcji percepcyjno-motorycznych. Mogą one występować w zakresie funkcji analizatora wzrokowego, słuchowego oraz kinestetyczno-ruchowego.

Dzieci ryzyka dysleksji, a także wszystkie inne dzieci z trudnościami w nauce, wymagają szczególnej troski ze strony rodziców i wychowawców, wnikliwej obserwacji i pomocy w momencie pojawienia się trudności.

Dziecko ryzyka dysleksji nie musi stać się dzieckiem dyslektycznym. Wszystko zależy od tego, jak szybko rozpoznamy jego potrzeby i zareagujemy na nie, czy uda nam się - i w jakim stopniu - wyrównać dysharmonię w rozwoju psychomotorycznym, zanim dziecko zacznie doświadczać niepowodzeń w nauce.

JAK ROZPOZNAĆ DZIECKO RYZYKA DYSLEKSJI ?

Dziecko ryzyka dysleksji możemy spotkać w każdej grupie przedszkolnej, jak również szkolnej. W rozpoznaniu pomocne są **karty obserwacji** i sprawdziany osiągnięć rozwojowych.

Na przykład obserwujemy, czy dziecko:

- łatwo uczy się na pamięć wierszyków i piosenek,
- potrafi wyróżniać różne dźwięki z otoczenia,
- umie zharmonizować ruch z rytmem,
- potrafi posługiwać się przyborami do rysowania i malowania,
- może wskazać różnicę w dwóch pozornie identycznych obrazkach,
- jest samodzielne w czynnościach samoobsługowych,
- potrafi utrzymać równowagę.

Dzieci ryzyka dysleksji mają trudności przy wykonywaniu czynności ruchowych, samoobsługowych, w zabawach dydaktycznych, w czynnościach i zabawach związanych z mową, spostrzeganiem słownym, wzrokowym, motoryką oraz orientacją przestrzenną.

W określeniu zaburzonej sfery i rodzaju trudności pomoże *Skala ryzyka dysleksji* opracowana przez M. Bogdanowicz .

Przy prowadzeniu terapii pedagogicznej należy pamiętać, by w ćwiczeniach łączyć funkcje zaburzone

z funkcjami działającymi prawidłowo w celu tworzenia właściwych mechanizmów kompensacyjnych.

Dziecko z grupy ryzyka dysleksji może wymagać więcej ćwiczeń z poszczególnych grup, nie można jednak ograniczać zabawy, która zapewnia mu dobre samopoczucie fizyczne, a tym samym zdolność do wysiłku i pokonywania trudności.

Dzieci ryzyka dysleksji powinny - korzystając z pomocy specjalistów - nadrobić opóźnienia rozwojowe jeszcze przed podjęciem nauki szkolnej. Może to zapobiec wystąpieniu dysleksji lub znacznie osłabić jej objawy.

Bibliografia:

Bogdanowicz M.: *Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie*. Gdańsk, Wydawnictwo Harmonia, 2003.

Czajkowska I., Herda K.: *Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole*, Warszawa 1998

Jastrząb J.: *Usprawnianie funkcji percepcyjno-motorycznych dzieci dyslektycznych*. Warszawa, 2005.

Jastrząb J.: *Gry i zabawy w terapii pedagogicznej*. Warszawa, Warszawa 1994.

Mańkowska I., Rożyńska M.: *Ortografitti z Bratkiem*. Gdynia 2010 Operon

Załącznik nr 2

Jak wspomagać prawidłowy rozwój dziecka? - materiały dla rodziców i nauczycieli

PRZYKŁADOWE OBJAWY NIEPRAWIDŁOWEGO ROZWOJU DZIECKA

- I. Zaburzenia mowy** - to wczesne objawy zwiastujące późniejsze trudności w czytaniu i pisaniu:
- wolniejsze tempo rozwoju mowy czynnej, długo utrzymująca się nieprawidłowa wymowa, trudności z wypowiadaniem dłuższych i złożonych wyrazów, pomimo poprawnej wymowy,
 - zniekształcanie nazw,
 - mylenie nazw podobnych,
 - zbyt długie utrzymywanie się w mowie agramatyzmów.
- II. Opóźnienie rozwoju percepcji i pamięci słuchowej.** Objawy to:
- trudności w zapamiętywaniu wierszyków, piosenek, odtwarzania rytmu,
 - problemy z rozkładaniem słów na sylaby i głoski,
 - kłopoty ze zrozumieniem dłuższych i bardziej złożonych poleceń słownych, mimo że wypowiedzi i rozumowanie dziecka świadczą o prawidłowym rozwoju umysłowym.

PERCEPCJA SŁUCHOWA

Percepcja słuchowa to zdolność rozpoznawania i różnicowania dźwięków o różnym natężeniu, częstotliwości i barwie.

Z potoku mowy dziecko musi wyodrębnić wyrazy, w wyrazach - sylaby, w sylabach - głoski, a także uchwycić kolejność głosek w wyrazie. Musi też odróżnić poszczególne głoski, zwłaszcza głoski dźwięczne od ich bezdźwięcznych odpowiedników. Ma to bowiem znaczenie nie tylko dla formy, ale i treści wypowiedzi (np. mylenie wyrazów: bułka - półka).

Słuch fonematyczny

Słuch fonematyczny to umiejętność prawidłowej identyfikacji i różnicowania dźwięków mowy.

Analiza i synteza słuchowa

Analiza i synteza słuchowa to zdolność wydzielania i scalania składników mowy: zdań, wyrazów, sylab, głosek.

- III. Opóźnienia w rozwoju percepcji i pamięci wzrokowej.** Objawy to:
- trudności w budowaniu z klocków,
 - problemy przy układaniu obrazków,
 - nieumiejętność dostrzegania szczegółów różniących obrazki,
 - brak jednorodności w rysowaniu (rysunki prymitywne graficznie, bogate treściowo).

PERCEPCJA WZROKOWA

Percepcja wzrokowa to zdolność rozpoznawania i różnicowania bodźców wzrokowych oraz interpretacja tych bodźców.

Percepcja wzrokowa uczestniczy w niemal wszystkich działaniach człowieka. Czynności czytania i pisanie rozpoczynają się od wzrokowego spostrzegania znaków graficznych pisma. Spostrzeganie to jest trudne zarówno ze względu na duże podobieństwo liter, jak i abstrakcyjną treść elementów językowych. Dziecko musi rozpoznać prawidłowo litery, należy je zróżnicować i zapamiętać wzajemne położenie tych liter obok siebie w wyrazie.

Odpowiedni poziom percepcji wzrokowej umożliwia dziecku naukę czytania, pisanie i stosowanie reguł ortografii oraz wszystkich innych umiejętności wymaganych od niego w trakcie nauki szkolnej.

ANALIZA WZROKOWA

Analiza wzrokowa to umiejętność wyodrębniania pojedynczych elementów z całości oraz dokonywania operacji z ich udziałem, np. rozpoznawania stałości tych elementów –powtarzalności ich.

SYNTEZA WZROKOWA

Synteza wzrokowa to zdolność składania podobnych elementów w całość.

KOORDYNACJA WZROKOWO-RUCHOWA

Koordinacja wzrokowo-ruchowa to umiejętność wykonywania czynności RUCHOWYCH POD KONTROLĄ wzroku.

IV. Zaburzenia motoryki. Objawy to:

- kłopoty z opanowaniem czynności samoobsługowych (mycie, jedzenie, ubieranie się, zapinanie guzików, wiązanie butów),
- trudności dotyczące czynności grafomotorycznych (dziecko nie lubi rysować, rysuje nieporadnie),
- mała sprawność ruchowa (dziecko słabo biega, długo uczy się jeździć na rowerze, ma trudności w rzucaniu i łapaniu piłki oraz rzucaniu nią do celu).

SPRAWNOŚĆ MOTORYCZNA

Motoryka obejmuje wszystkie czynności ruchowe dziecka. Dziecko sprawne ruchowo to dziecko zwinne, zręczne, szybkie i wytrzymałe. Przy czym istotnym elementem jest koordynacja rąk, nóg, wzroku i słuchu. Odpowiedni poziom sprawności motorycznej i koordynacji wzrokowo-ruchowej umożliwia dziecku wykonywanie takich czynności jak posługiwanie się sztucami, wiązanie sznurowadeł, jazda na rowerze, gra w piłkę.

Ważne! Umiejętności te nie kształtują się w wyniku samego procesu dojrzewania, ale muszą zostać wyuczone. Aby dziecko opanowało pewną trudność, to oprócz dojrzałości do nauki (dojrzałości mięśni i układu nerwowego), musi mieć:

- możliwość obserwowania dobrych wzorów,
- możliwość otoczenia,
- pomoc i wsparcie otoczenia w postaci zachęty, demonstrowania umiejętności, poprawiania błędów

To oznacza, że aby nasze dziecko np. samodzielnie wiązało buty, nie wystarczy, że do tego dorośnie. Musimy jeszcze być dla niego wzorem i stworzyć mu okazje do ćwiczeń.

Sprawność manualna- precyzja ruchów dłoni i palców. Sprawność manualna przejawia się w płynności, elastyczności, dokładności i skoordynowaniu ruchów ręki w czasie wykonywania tych czynności.

V. Opóźnienie rozwoju orientacji przestrzennej w schemacie ciała. Objawy to:

- trudności w odróżnieniu prawej strony ciała i lewej,
- kłopoty ze wskazaniem: na prawo, na lewo, u góry, na dole,
- mylenie nazw kierunków przestrzeni (nad, pod, obok, przed, w środku).

Występowanie tych objawów powinno być sygnałem, że zachodzi konieczność pracy z dzieckiem w kierunku wspomagania jego rozwoju, stymulowania funkcji, których rozwój jest opóźniony.

JAK WSPOMAGAĆ ROZWÓJ DZIECKA?

I. Kształtowanie mowy i myślenia

- Dbanie o prawidłową wymowę.
- Udział w zajęciach logopedycznych, kontynuowanie zaleceń logopedy w domu.
- Ćwiczenie umiejętności wypowiadania się w sposób poprawny gramatycznie i logicznie (np. na temat obrazka, historyjki obrazkowej, bajki, wydarzenia, werbalizowanie wykonywanych czynności).
- Poszerzenie zakresu pojęć dotyczących otaczającego świata (podniesienie poziomu wiadomości i umiejętności wypowiadania się, bogacenie słownictwa).
- Ćwiczenie myślenia przyczynowo-skutkowego, układanie historyjek obrazkowych.

Propozycje ćwiczeń rozwijających mowę:

- Ćwiczenie narządów artykulacyjnych (ruchy szczęk, języka i warg).
- Wzbogacanie słownika dziecka.
- Kształcenie form gramatycznych.
- Praca nad korygowaniem wad wymowy - indywidualna, pod kierunkiem logopedy lub zgodnie z jego wskazówkami.

Propozycje ćwiczeń rozwijających myślenie:

Klasyfikowanie: wg kolorów, kształtów, wielkości, położenia, przeznaczenia: - tworzenie zbioru wg jednej cechy,

- tworzenie zbioru wg kilku cech (np. kolor i kształt).

Na podstawie elementów danego zbioru:

- tworzenie pojęcia ogólnego, np.: gruszka, jabłko, śliwka, banan > owoce,
- uszczegółowienie pojęcia ogólnego, np.: warzywa > seler, kapusta, kalafior.

Proste historyjki obrazkowe (myślenie przyczynowo-skutkowe).

Dobieranie właściwych określeń do podanej nazwy rzeczy i odwrotnie - na podstawie podanych określeń odgadnięcie, do jakiej rzeczy mogą się one odnosić, np.:

- śnieg > puszysty, biały, zimny, mokry, lepki, lekki,
- wełniany, kolorowy, długi, ciepły, miły, noszony na szyi > szal.

Proste zagadki, np.:

- szklane naczynie, z którego się pije, to ... (szklanka),
- lokomotywa z wagonami to ... (pociąg) itp.,

oraz trudniejsze zadanie - układanie własnych zagadek słownych.

Skojarzenia: dobieranie konkretów lub ich symboli na zasadzie przeciwieństw lub podobieństw.

Wyszukiwanie w najbliższym otoczeniu (np. w pokoju, sali) przedmiotów w danym kolorze lub kształcie (nazywanie).

Przeliczanie - przy czynnościach dnia codziennego i różnych formach zajęć.

Kontynuacja logicznego ciągu elementów wg pewnego szyku.

Oglądanie książek, opowiadanie treści obrazków, historyjek obrazkowych.

·Samodzielne wypowiadanie się: opowiadanie różnych zdarzeń, relacjonowanie własnych przeżyć, oglądanych filmów itd.

·Zabawy tematyczne.

Niski poziom mowy nasila trudności w formułowaniu wypowiedzi ustnych i pisemnych. Niski zasób słownictwa może wpływać również na zrozumienie treści pojęć.

Dziecko rozpoczynające naukę w szkole powinno poprawnie wymawiać wyrazy, mieć opanowaną technikę mówienia. Utrwalenie nieprawidłowej wymowy może być przyczyną późniejszych problemów związanych z czytaniem i pisanem.

II. Kształtowanie orientacji w schemacie własnego ciała, w przestrzeni i na kartce papieru

·Ćwiczenie orientacji w schemacie własnego ciała.

·Ćwiczenie orientacji w przestrzeni.

·Ćwiczenie orientacji na kartce papieru.

·Kształtowanie pojęć dotyczących położenia przedmiotów w stosunku do innych przedmiotów.

·Kształtowanie pojęć dotyczących określeń kierunku w przestrzeni.

Propozycje ćwiczeń rozwijających orientację przestrzenną:

·Określanie położenia przedmiotów w przestrzeni - zmiana położenia jednego przedmiotu względem drugiego, określanie tego położenia.

·Wykonywanie przez dziecko poleceń słownych zawierających opis położenia dziecka względem przedmiotów, np. stań przede mną, stań obok mnie, klaśnij nad głową, przetocz piłkę pod stołem itp.

·Orientacja w schemacie własnego ciała: prawa - lewa (ręka, noga, oko, ucho, itp.).

·Nazywanie przedmiotów, cech, czynności, kolorów, części ciała u siebie, u osoby naprzeciwko, na desygnatach rzeczywistych lub przedstawionych rysunkiem.
Układanie obrazków po lewej i prawej stronie.

III. Ćwiczenia percepcji wzrokowej i koordynacji wzrokowo-ruchowej

- Ćwiczenia usprawniające percepcję wzrokową na materiale konkretnym, obrazkowym i abstrakcyjnym.
- Ćwiczenie analizy i syntezy wzrokowej.
- Ćwiczenia rozwijające pamięć wzrokową.
- Ćwiczenie koordynacji wzrokowo-ruchowej.

Propozycje ćwiczeń rozwijających percepcję wzrokową:

- Rozpoznawanie treści obrazków ukazywanych w dowolnym czasie/w krótkich ekspozycjach
- Dobieranie jednakowych obrazków, form geometrycznych
- Segregowanie obrazków według grup tematycznych, właściwości, cech.
- Wyszukiwanie ukrytych szczegółów, różnic na obrazku.
- Dobieranie części obrazka do całości

- Układanie kompozycji z oddzielnych figur geometrycznych
- Kończenie zaczętych rysunków

Propozycje ćwiczeń rozwijających koordynację wzrokowo-ruchową:

- Składanie obrazka z części (np. pocięta pocztówka).
- Pogrubienie konturu
- Przerysowywanie konturu przez kalkę techniczną
- Rysowanie konturów wg podanego wzoru.
- Kreślenie kształtów graficznych za pomocą kreski łączącej wyznaczone uprzednio punkty
- Odwzorowywanie graficzne szlaków, ornamentów, kompozycji przy użyciu szablonów.

Do ćwiczeń percepcji wzrokowej proponuję *Wzory i obrazki* Frostig i Horne - poziom podstawowy, średni i wyższy, w zależności od możliwości i umiejętności dziecka.

IV. Ćwiczenia percepcji słuchowej:

- Ćwiczenie słuchowe.
- Ćwiczenie słuchu fonematycznego.
- Ćwiczenie analizy i syntezy słuchowej.
- Ćwiczenie koordynacji słuchowo-ruchowej.

Propozycje ćwiczeń rozwijających percepcję słuchową:

- Odtwarzanie prostego rytmu.
- Dzielenie wyrazów na sylaby z jednoczesnym stukaniem w rytm wypowiedzianych sylab.
- Określenie tworzywa/przedmiotu, z którego pochodzi dany dźwięk.
- Rozróżnianie dźwięków z najbliższego otoczenia - znanych odgłosów zwierząt, przedmiotów, maszyn itp.
- Wykonywanie określonych ruchów (np. rysowanie) w rytm uderzeń.
- Kończenie wyrazów rozpoczynających się na podaną sylabę.
- Wyodrębnianie w wyrazie pierwszej głoski/tworzenie wyrazów rozpoczynających się od podanej głoski.
- Wybieranie obrazków, których nazwa rozpoczyna się od podanej głoski.
- Różnicowanie słów podobnie brzmiących: dziecko wskazuje obrazki po usłyszeniu ich nazw, np. czapka - żabka, bućka - budzik itp.
- Wyłanianie na ilustracjach przedmiotów na daną głoskę.
- Rozpoznawanie w wyrazie określonej sylaby i ustalanie miejsca jej położenia (dziecko ma rozpoznać w wyrazie wypowiedzianą przez nas sylabę i powiedzieć, czy znajduje się ona na początku, w środku czy na końcu wyrazu).
- Dobieranie par obrazków, których nazwy rozpoczynają się lub kończą tą samą głoską.
- Wybieranie obrazków, których nazwy kończą się daną głoską.
- Rozpoznawanie nazwy obrazka na podstawie ostatniej głoski.
- Rozpoznawanie, w którym wyrazie określona głoska znajduje się na początku, a w którym na końcu.
- Dobieranie par obrazków, w których nazwa drugiego rozpoczyna się na taką samą głoskę,

jaką kończy się nazwa pierwszego.

- Rozpoznawanie samogłosek w wyrazach jednosylabowych.
- Samodzielne układanie dowolnych wyrazów przez dziecko z sylab dwuliterowych (dobieranka sylabowa)

V. Ćwiczenia rozwoju pamięci

- Ćwiczenie pamięci wzrokowej, np. zapamiętywanie układu elementów.
- Ćwiczenie pamięci słuchowej, np. powtarzanie wyrazów w określonej kolejności
- Ćwiczenie pamięci kinestetycznej, np. elementy Metody Dobrego Startu

Propozycje ćwiczeń rozwijających pamięć:

- *Co się zmieni/o?* - chowanie jednego z przedmiotów lub zmiana układu przedmiotów (obrazków) - dziecko ma określić, co się zmieniło i/lub odtworzyć poprzedni układ.
- Dziecko układa obrazki wg kolejności, w jakiej były pokazywane przez nauczyciela.

Bibliografia:

- Bogdanowicz M., **Metoda dobrego startu**, Warszawa 1999
- Frostig M., Horne D., **Wzory i obrazki** Warszawa PTP 1987
- Jastrząb J.: **Usprawnianie funkcji percepcyjno-motorycznych dzieci dyslektycznych**. Warszawa, 2005.
- Orzechowska Z., Kurzajewska I., **Coraz lepiej czytam i piszę. Ćwiczenia wspomagające naukę czytania i pisanie w klasie I**. Warszawa 2006 Wyd.Żak
- Tryzno E., **Diagnoza edukacyjna dzieci 6-, 7-letnich rozpoczynających naukę**. Gdańsk 2006
- Waszkiewicz E.: **Zestaw ćwiczeń do zajęć korekcyjno-kompensacyjnych dla dzieci przedszkolnych**. Warszawa, 1994.

Załącznik nr 3

Praktyczne wskazówki dla nauczycieli uwzględniające zasady do pracy z dziećmi ryzyka dysleksji

Nauczycielu warto:

- **dla uczniów z ryzykiem dysleksji uczenie organizować metodą „małych kroków”**, materiał dzielić na części (nie za dużo naraz),
- **używać kilku prostych poleceń** zamiast jednego skomplikowanego,
- **ułatwiać dziecku tworzenie struktur informacyjnych**: pomóc zakwalifikować nowe informacje do odpowiednich kategorii tzw. „szufladek pamięci”. W tym celu połącz nowe informacje ze znanymi, nowe czynności włącz do już opanowanych. Wówczas dziecko będzie się łatwiej uczyło nowego materiału i coraz bardziej złożonych umiejętności,
- **dbać aby dziecko wykonywało dokładnie i poprawnie wszelkie polecenia**. Przedstawiając mu zadanie do wykonania lub polecenie nie pomijaj niczego, co wydaje się zbyt proste i oczywiste. Sprawdź czy dziecko zrozumiało, co ma zrobić i czego od niego oczekujesz. Podawaj tylko proste, krótkie polecenia.
- **pamiętaj „raz” podana informacja jest niewystarczająca**. Oznacza to, że uczenie się dzieci ryzyka dysleksji wymaga niezmiernie wielu ćwiczeń, powtórzeń. Jest to potrzebne, aby dana wiedza się utrwaliła, a czynności uległy automatyzacji.
- **wykorzystywać uczenie wielozmysłowe poprzez angażowanie możliwie wszystkich zmysłów**, co pozwala na łączenie informacji odebranych wszystkimi drogami (kanałami) zmysłowymi zaangażowanymi w proces uczenia się (wizualnie, słuchowo, dotykowo i ruchowo),
- **nauczyć dziecko odpowiedzialności za wykonaną pracę** przez wykształcenie nawyku jej kontrolowania i poprawiania, zanim odda ci do sprawdzenia,
- **starać się pracować z dzieckiem twórczo**, w sposób niekonwencjonalny, interesujący. Wykorzystaj nowe pomoce, zaskakujące formy uczenia się, np. niech dziecko uczy się liter układając ich wzór z ciekawych przedmiotów,
- **stosować wzmocnienia** (pochwały, nagrody rzeczowe lub miłe wydarzenia). Niektóre z nich ustal jako nagrody i określ zasady ich przyznawania.
- **starać się zainteresować dziecko tym, czego się uczy**. Dobrze, jeśli samo odkrywa, co powinno wiedzieć.
- **obserwować dziecko** -gdy dostrzeżesz zmęczenie stosuj krótkie przerwy relaksacyjne połączone z jego aktywnością ruchową.

Warto też pamiętać, że każde dziecko uczy się inaczej, gdyż zależy to od preferowanego stylu uczenia się. Zdaniem naukowców u każdego człowieka zazwyczaj dominuje jeden kanał uczenia się, ale działa w połączeniu z innymi. Warto poznać ten dominujący kanał, aby wiedzieć kiedy dziecko najlepiej przyswaja wiadomości: słuchając, patrząc czy dotykając i poruszając się.

Opracowano na podstawie:

Bogdanowicz M., Adryjanek A., Rożyńska M., **Uczeń z dysleksją w domu** Gdynia 2007

Załącznik nr 4

Lateralizacja - materiały dla nauczycieli

Definicje

Lateralizacja (dominacja stronna) - to proces, w wyniku którego kształtuje się przewaga jednej strony ciała nad drugą. Przejawia się jako preferencja do używania określonej ręki, nogi, oka i ucha.

Najczęściej spotykamy dominację prawostronną, jednak nie jest to jedyny model czynnościowy człowieka. Wyróżniamy również:

- lateralizację jednorodną (jednostronną), do której zaliczamy:

- **lateralizację prawostronną** - przejawia się dominacją prawej ręki, oka i nogi (świadczy o dominacji lewej półkuli mózgu).

- **lateralizację lewostronną** - gdzie dominuje lewa ręka, noga i lewe oko (co świadczy o dominacji prawej półkuli mózgu), lateralizację skrzyżowaną (niejednorodną, ustaloną) - która polega na wyrażonej czynnościowej przewadze narządów ruchu i zmysłu, ale nie po tej samej stronie, lecz po obu stronach ciała. Wariantów tego typu lateralizacji jest kilka, np.: dzieci prawoocne, leworęczne i lewonóżne

- **lateralizację nieustaloną** - gdy nie ma ustalonej dominacji poszczególnych narządów ruchu i zmysłu. Przejawia się oburęcznością, obuocnością i obunożnością

Lateralizacja skrzyżowana utrudnia dziecku kontrolę wzrokową pracy ręki. Może również być powodem kłopotów dziecka z orientacją w schemacie ciała i w przestrzeni.

Aby ustrzec dziecko przed ewentualnymi trudnościami, należy dokładnie określić jego dominację stronną. Powinien to zrobić specjalista, np. w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Jeśli jednak z różnych względów nie jest to możliwe, próbę określenia dominacji stronnej może podjąć nauczyciel w grupie przedszkolnej.

ZABURZENIA W ROZWOJU LATERALIZACJI /(DOMINACJI STRONNEJ)

- **Trudności w orientacji w schemacie ciała (mylenie stron prawa -lewa, góra - dół, przód - tył).**
- **Trudności w orientacji w przestrzeni (mylenie pojęć dotyczących określenia położenia przedmiotów w przestrzeni).**
- **Pisanie odwróconych znaków, cyfr czy liter (pismo lustrzane).**
- **Trudności w zakładaniu obuwia na właściwą nogę czy rękawiczek na właściwą rękę.**
- **Mylenie liter podobnych (b - d, p - g, m - n).**

LATERALIZACJA (materiał dla nauczycieli i rodziców)

Jak zbadać lateralizację?

Nauczyciel czy rodzic może określić sam dominację stronną u dziecka. Aby to zrobić, sprawdzamy, którego oka, ręki, nogi dziecko używa częściej bądź w pierwszej kolejności.

- **Ustalenie dominującej ręki**

Porównujemy, którą ręką dziecko sprawniej, szybciej i precyzyjniej wykonuje określone czynności, np.:

- Którą ręką trzyma łyżkę podczas jedzenia?

- Którą ręką się czesze?

- Którą ręką rzuca piłkę?

Która ręką sprawniej łapie piłkę?

-Która ręką chętniej i ładniej rysuje?

Możemy zaproponować dziecku wykonanie konkretnych zadań, które pozwolą nam określić bardziej wyćwiczoną rękę. **Każde zadanie polecamy wykonać 3 razy.**

Odkładanie kart do gry lub przewracanie kartek w książce.

Wkładanie koralików do butelki.

Kreskowanie ołówkiem.

W powyższych ćwiczeniach analizujemy która ręką ładniej i chętniej dziecko pracowało.

- Ustalenie dominującego oka

Zagłądanie do butelki przez otwór.

W butelce mogą być np. kolorowe koraliki. Obserwujemy, którym okiem zagłąda.

Patrzenie przez ekranik.

Dajemy dziecku ekranik (kartka brystolu z wyciętą na środku dziurką). Staje ono kilka kroków przed nami i przykładając do oka ekranik, rozpoznaje pokazywane mu przedmioty. Obserwujemy, do którego oka przykłada ekranik.

Kalejdoskop.

Dajemy dziecku kalejdoskop i prosimy, by powiedział, co widzi. Obserwujemy, do którego oka przykłada kalejdoskop.

Podglądanie przez dziurkę od klucza.

Patrzemy, którym okiem dziecko podgląda.

Nie mówimy dziecku, którym okiem ma patrzeć, ponieważ ważny jest spontaniczny wybór oka przez dziecko, gdyż to właśnie wskazuje, które oko jest dominujące.

- Ustalenie dominującej nogi.

Stanie na jednej nodze.

Gdy nie powiemy, na której nodze dziecko ma stać, zazwyczaj zacznie od nogi dominującej. Utrudnieniem może być stanie na jednej nodze z zamkniętymi oczami - szybciej straci równowagę, stojąc na nodze mniej sprawnej.

Skakanie na jednej nodze.

Obserwujemy, od której nogi dziecko rozpoczęło skakanie, i na której skacze sprawniej.

Kopanie piłki.

Z zasady dziecko kopie piłkę nogą sprawniejszą (dominującą).

Ważne! Należy pamiętać, że przedmioty muszą stać centralnie przed dzieckiem (np. butelka) lub dziecko centralnie przed przedmiotem (np. krzeselkiem), aby miało taką samą szansę sięgnąć zarówno prawą, jak i lewą stroną.

Bibliografia:

Bogdanowicz M.,: **Leworęczność u dzieci**, Warszawa 1987

Bragdon A.D., Gamon D., : **Kiedy mózg pracuje inaczej** Gdańsk 2003

Załącznik nr 5

Trudności dziecka w nauce. Terapia pedagogiczna i zajęcia korekcyjno-kompensacyjne- informator dla rodziców i nauczycieli

Chcielibyśmy, aby nasze dzieci były odpowiednio przygotowane do zdobywania wiedzy, do życia w szkole. Staramy się, aby wstępowały do szkoły z wiarą we własne możliwości, z pozytywną motywacją, która ułatwi im zarówno zdobywanie wiedzy, jak i nawiązywanie kontaktów społecznych.

Terapia pedagogiczna jest to oddziaływanie za pomocą środków pedagogicznych na przyczyny i przejawy trudności w uczeniu się dzieci, zmierzające do spowodowania określonych, pozytywnych zmian w zakresie sfery poznawczej i emocjonalno-motywacyjnej oraz wiedzy i umiejętności dziecka.

Nadrzędnym celem terapii pedagogicznej jest stworzenie możliwości wszechstronnego rozwoju umysłowego i społecznego dzieciom ze specyficznymi trudnościami w nauce, na miarę ich możliwości.

Głównym celem zajęć terapii pedagogicznej dzieci w wieku przedszkolnym jest ułatwienie dziecku opanowania umiejętności czytania i pisania poprzez:

- ćwiczenie koncentracji uwagi,
- rozwijanie percepcji wzrokowej,
- usprawnianie koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- rozwijanie percepcji słuchowej,
- ćwiczenie manualne i grafomotoryczne,
- podnoszenie poziomu czytania,
- budowanie wiary we własne siły,
- podniesienie efektywności uczenia się,
- wyrównywanie i korygowanie braków w opanowaniu programu nauczania,
- eliminowanie przyczyn i przejawów trudności dziecka.

Już w przedszkolu dzieci mające trudności w nauce czytania i pisania powinny być objęte opieką i uczęszczać na zajęcia korekcyjno-kompensacyjne oraz kontynuować ćwiczenia w domu. Pozwoli to na wyrównanie braków przed podjęciem nauki w szkole. Warto wcześniej wychwycić pierwsze objawy, ponieważ możemy wtedy szybciej i skuteczniej pomóc.

Po co czekać na niepowodzenia? Lepiej im zapobiegać.

Rodziców powinno zaniepokoić, gdy dziecko:

- ma trudności z odróżnieniem prawej i lewej strony ciała,
- z trudem zapamiętuje nawet krótkie wierszyki, piosenki, rymowanki,
- przekręca słowa,
- nie umie wskazać różnic w dwu pozornie identycznych obrazkach,
- nie jest samodzielne w czynnościach samoobsługowych,
- przechodząc przez ławeczkę, traci równowagę,
- pisze zwierciadlanie litery i cyfry,
- myli litery podobne,
- rozpoczyna pisanie od strony prawej itp.

Nie można bagatelizować nieprawidłowego rozwoju dziecka.

Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne prowadzone są przez specjalistę, czyli pedagoga korekcyjnego lub pedagoga terapeutę. Treść, formy i metody pracy są dostosowane do potrzeb i możliwości dziecka.

Zajęcia takie powinny się odbywać 2-3 razy w tygodniu, indywidualnie lub w grupach 2-, 4-osobowych.

Pamiętaj! Warunkiem skuteczności udziału w tych zajęciach jest ścisła współpraca rodziców i kontynuowanie ćwiczeń w ciągu tygodnia. Jeżeli zawodzi pomoc ze strony domu, nawet najlepiej prowadzone zajęcia nie przynoszą efektów.

Zajęcia kompensacyjno-korekcyjne organizowane w przedszkolu mają szczególną wartość. Dzieci, u których stwierdza się opóźnienie rozwoju niektórych funkcji, na takich zajęciach mogą wyrównać te opóźnienia, co może zapobiec wystąpieniu dysleksji lub osłabić jej objawy.

Pracuj z dzieckiem w domu. Ważne jest nie to, by dziecko ćwiczyło długo, ale żeby robiło to systematycznie!

Nawet najlepiej prowadzone zajęcia korekcyjno-kompensacyjne nie dadzą pożądanych efektów, jeżeli rodzice nie będą sami przekonani o ich skuteczności, jeśli zabraknie im cierpliwości lub przestaną pracować systematycznie. Należy pamiętać, że na efekty trzeba czekać, pojawią się najprawdopodobniej po systematycznej pracy.

Systematyczność i cierpliwość rodziców jest istotnym czynnikiem w przezwyciężaniu trudności dziecka.

Jeżeli zaniepokoją Cię występujące u dziecka trudności lub też wydaje Ci się, że dziecko nie daje sobie rady z nauką, podziel się obawami z nauczycielem lub zwróć się do pedagoga terapeuty.

Pamiętajmy! Wczesne rozpoznanie zaburzeń i wczesne rozpoczęcie terapia może uchronić dziecko przed wystąpieniem i narastaniem trudności w nauce szkolnej.

Nauczycielu i Rodzicu! W pracy terapeutycznej z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym często korzysta się z następujących metod, programów i zestawów ćwiczeń:

- Metoda dobrego startu M. Bogdanowicz, metoda psychomotoryczna (M. Bogdanowicz, **Metoda dobrego startu** Warszawa 1999).
- Metoda integracji sensorycznej Violet Maas, metoda polisensorycznego uczenia się (V.F. Maas, **Uczenie się przez zmysły** Warszawa 1998).
- Metoda 18 struktur wyrazowych E.Kujawy i M. Kurzyny. Program nauki czytania i pisania (E. Kujawa, M. Kurzyna **Reedukacja dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu metodą 18 struktur wyrazowych**, Warszawa 1994).
- Program ćwiczeń w oparciu o metodę sylabową w czytaniu i pisaniu (K. Grabałowska, J. Jastrząb, J. Mickiewicz, M. Wojak **Ćwiczenia w czytaniu i pisaniu. Poradnik metodyczny do terapii dzieci dyslektycznych** Toruń 1995)

Bibliografia:

Sosin I.,: **Terapia pedagogiczna uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się**. Warszawa 2008 Spółka Wyd. J. Raabe
Czabaj R. **Przegląd metod terapii pedagogicznej** Artykuł z Biuletynu PTD Dysleksja nr 1 (3) wiosna 2009

Nauczycielu ,

Ty też możesz budować **Strategię działań wobec dziecka z grupy ryzyka dysleksji** wg poniższego wzoru.

Propozycja strategii działań wobec ucznia przejawiającego symptomy ryzyka dysleksji

- **Obserwacja ucznia- Z jakimi trudnościami boryka się uczeń/uczenica?**

Opisz trudności w odniesieniu do różnych sfer rozwojowych:.....

Uczeń/ Uczennica wykazuje np.:

- zakładanie obuwia nie na tę nogę,
- mylenie stron ciała *prawa - lewa*,
- mylenie pojęć dotyczących określenia położenia przedmiotów w przestrzeni,
- pisanie odwróconych znaków, cyfr czy liter,
- mylenie podobnych znaków czy liter,
- problemy w zapamiętywaniu.

- **Opracuj plan działań analizując problemy dziecka.**

Analiza problemu:

VI. Informacje o dziecku

Można uzyskać na podstawie:

- obserwacji podczas zajęć w grupie i podczas zabawy dowolnej,
- analizy wytworów plastycznych dziecka,
- wywiadu i rozmów z rodzicami,
- opinii psychologa,
- opinii logopedy,
- opinii innego specjalisty

VII. Określ sytuację rodzinną dziecka, np. na podstawie rozmowy z rodzicem

Krótki opis sytuacji rodzinnej dziecka:.....

VIII. Określ, jak dziecko funkcjonuje w szkole

Sytuacja szkolna dziecka:.....

IX. Postaw diagnozę

Rozumienie problemów ucznia/uczenicy (na podstawie zdobytej wiedzy o symptomach ryzyka dysleksji, opis jak rozumiesz trudności ucznia/uczenicy):.....

(nie zapomnij o mocnych stronach dziecka!!!)

PRZYKŁAD DIAGNOZY

Zaburzenia występujące u ucznia/uczenicy dotyczą:

- procesu lateralizacji - skrzyżowana lateralizacja (prawa ręka, lewe oko),
- orientacji w schemacie ciała, przestrzeni i na kartce papieru,
- analizy i syntezy wzrokowej, analizy i syntezy słuchowej,
- rozwoju mowy, słownictwa oraz zasobu wiadomości,
- rozwoju pamięci.

X. Proponowana strategia wspomagania ucznia/uczenicy,

w tym: spotkania, szkolenia, działania w tym obszarze:.....

XI. Przewidywane efekty zespołowych ustaleń i działań:

XII. Propozycja ewaluacji strategii

XIII. Uwagi, wnioski :